

CIG-Saúde Laboral

Boletín nº 43

Nº 43 NOVIEMBRE 2022 CIG - GABINETE TÉCNICO CONFEDERAL DE SAÚDE LABORAL www.cigsaudelaboral.org

SUMARIO

ANÁLISE/OPINIÓN

TRABALLO E SAÚDE MENTAL

Gabinete Técnico Confederal de Saúde Laboral

A FONDO

FASE FINAL DA TRAMITACIÓN PARA A TRANSPOSICIÓN DA DIRECTIVA EUROPEA 2013/59/EURATOM, pola que se establecen as normas de seguridade básicas para a protección contra os perigos derivados da exposición a radiacións ionizantes

ANÁLISE/OPINIÓN
ECONÓMICO NEUROPSICOLÓXICO

psicosocial para a clase traballadora

Gabinete Técnico Confederal de Saúde Laboral

GABINETE TÉCNICO CONFEDERAL DE
SAÚDE LABORAL-CIG

SÍNTESE DE ACTIVIDADE 2022

Gabinete Técnico Confederal de Saúde Laboral

INFORMACIÓN

A RECENTE LEI 21/2022, de 19 de outubro, aprobada no Senado, crea un fondo de compensación para as vítimas do amianto, no que aínda hai importantes cousas por determinar

Gabinete Técnico Confederal de Saúde Laboral

EDITA: Gabinete Técnico Confederal de Saúde Laboral

FINANCIADO POR: CÓD. ACCIÓN: PTE. ASIGNACIÓN

GOBIERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DE TRABAJO
Y ECONOMÍA SOCIAL

FUNDACIÓN
ESTATAL PARA
LA PREVENCIÓN
DE RIESGOS
LABORALES, F.S.P.

Confederación Intersindical Galega

Fase final da tramitación para a transposición da Directiva Europea 2013/59/Euratom, pola que se establecen as normas de seguridade básicas para a protección contra os perigos derivados da exposición a radiacións

Logo de acumular oito anos de retraso na completa transposición da Directiva Europea 2013/59/ Euratom, pola que se establecen as normas de seguridade básicas para a protección contra os perigos derivados da exposición a radiacións ionizantes, que obriga aos Estados membros a contar cun Plan Estatal contra o radon, o Estado español sitúase no furgón de cola na protección da saúde dos cidadáns e das persoas traballadoras fronte aos efectos nocivos do gas radon que na práctica supoñen a segunda causa de cancro de pulmón segundo as estimacións sanitarias, e clasificado pola OMS vai xa 34 anos como carcinóxeno do grupo 1.

O radon é un gas nobre radioactivo, inodoro e incoloro. Emítese de forma natural a través do propio chan concentrándose e quedando atrapado nos edificios, o que supón un serio risco para a saúde das persoas. Na actualidade calcúlase que no conxunto do Estado, o radon provoca a morte directa por cancro de pulmón a 1.500 persoas ao ano.

A ionización do gas radon é de orixe natural e débese á desintegración natural do uranio, e se se inhala en altas concentracións as súas partículas (como o polonio 218 e 214) retéñense nos pulmóns. Este é un gas que se dispersa con facilidade no exterior, sendo problemático principalmente no interior dos edificios, especialmente en sotos e garaxes onde pode acadar altas concentracións, polo que nas áreas máis

afectadas a ventilación natural ou forzada é a solución máis efectiva.

Unha transposición con demasiados anos de retraso

Esta directiva europea aprobada no ano 2013 e aínda non trasposta, obriga aos Estados membros a establecer niveis estatais de referencia para as concentracións de radon en recintos pechados, tendo concluído o prazo para adaptar esta normativa europea á normativa estatal en febreiro de 2018 sen que o Estado español adaptase aínda ao día de hoxe a súa lexislación; desidia que ten provocado a apertura dun expediente sancionador por parte da Comisión Europea. O Estado español é o único estado da UE que aínda non traspuxo a Directiva 59/2013/EURATOM .

O 20 de decembro de 2019 o Consello de Ministros aprobou o Real Decreto que modifica o Código Técnico de Edificación: *Real Decreto 732/2019, do 20 de decembro, polo que se modifica o Código Técnico da Edificación, aprobado por Real Decreto 314/2006, do 17 de marzo*, no que se fixa un valor límite de 300 bequerelios por metro cúbico (Bq/m^3) de concentración de radon media anual no interior de locais habitables, aínda que o aconsellado pola Organización Mundial da Saúde (OMS) é non superar os 100 Bq/m^3 . Esta limitación do RD 732/2019 afecta os edificios de nova construción así como ás intervencións nos xa existentes e en obras de reforma.

O lento e inxustificable progreso experimentado dende 2013 até agora fai que o Plan Estatal contra o Radon siga aínda pendente de aprobación (agora en fase de tramitación), porque entre outras cuestións require modificar o Regulamento sobre Protección da Saúde contra os efectos das radiacións ionizantes, unha cuestión que depende do Ministerio de Sanidade.

Galiza, a zona xeográfica do Estado con maior risco de exposición

Na actualidade, segundo datos do Consello de Seguridade Nuclear (CSN), o 10 por cento dos edificios do Estado español supera a concentración de 300 Bq/m^3 , estando aproximada-

mente a cuarta parte do territorio do Estado afectado por elevadas concentracións de radon.

A Organización Mundial da Saúde (OMS) recoñeceu hai xa décadas que o gas radon é a segunda causa de cancro de pulmón e o primeiro factor de risco para esta tipoloxía canceríxena en persoas non fumadoras, un dato que é 25 veces superior no caso das persoas fumadoras activas ou pasivas.

A través dos estudos realizados polo CSN nos que se efectuaron máis de 1.200 medicións en distintos edificios co gallo de establecer un mapa estatal do radon, concluíuse que o 70% dos edificios na Galiza, o 47% en Extremadura e o 36% en Madrid teñen unha alta probabilidade de ter unas altas concentracións de gas radon.

Os resultados dos estudos do CSN desvelan que por extensión xeográfica as CCAA que presentan maior concentración por metro cadrado de gas radon son nesta orde de prelación: Galiza, Madrid, Castela e León, Canarias e Asturias, fronte a Baleares, Cataluña, Navarra, A Rioxa e a Comunidade Valenciana, que son as menos afectadas.

De feito, a media no Estado español é de 43 Bq/m^3 fronte aos niveis na Galiza que ascenden a 118 Bq/m^3 . Trátase de cifras superiores aos niveis de radon acadados preto das centrais nucleares de Almaraz (Cáceres) que chega a $50,3 \text{ Bq/m}^3$, Ascó-Vandellós a $23,9 \text{ Bq/m}^3$ e Cofrentes (Valencia) a $18,9 \text{ Bq/m}^3$.

A escusa do Goberno para este enorme retraso na transposición

Ante este gran e inxustificable retraso de practicamente catro anos e medio na transposición desta Directiva á lexislación estatal española, o actual Goberno (o anterior nin se escusou) atribúe o mesmo a varios factores, a saber:

- Á suposta gran “complexidade”, dado que a transposición da Directiva require por unha banda da derogación de cinco Directivas europeas, así como elaborar ou no seu caso modificar varias disposicións normativas cuxa responsabilidade corresponde a diversos ministerios, ademais de ao Consello de Seguridade Nuclear (CSN).
- Outro dos motivos que expuso o Goberno foron "dificultades adicionais" na tramitación dalgunhas medidas da transposición e o feito de que a Directiva se estenda, de forma máis esixente do que ata o de agora se facía na normativa comunitaria, a ámbitos distintos daqueles nos que tradicionalmente é de aplicación a normativa en materia de protección radiolóxica. Así, a Directiva, máis aló de instalacións nucleares e radioactivas, establece máis esixencia nos lugares de traballo nos que exista radioactividade de orixe natural, como industrias que usan materiais radioactivos de orixe natural ou lugares con altos niveis de radon, como balnearios, covas turísticas, e algunhas vivendas.
- A terceira causa desta demora aducida polo Goberno é que por razóns de eficacia e efi-

ciencia administrativa, decidiuse aproveitar o proceso de transposición para levar a cabo a actualización dalgunhas das normas afectadas e incorporar a estas un "bo número de modificacións" que non responden estritamente á transposición das disposicións desta Directiva, senón que derivan, xeralmente, da experiencia adquirida na aplicación das devanditas normas.

Así as cousas, a transposición da *Directiva 2013/59/Euratom do Consello, do 5 de decembro de 2013, pola que se establecen normas de seguridade básicas para a protección contra os perigos derivados da exposición a radiacións ionizantes*, derróganse as *Directivas 89/618/Euratom, 90/641/Euratom, 96/29/Euratom e 97/43/Euratom*, implica a elaboración ou modificación dunha serie de normas cuxa responsabilidade corresponde a diversos departamentos ministeriais.

Para tal fin e segundo o Goberno, as seguintes disposicións xa foron aprobadas, atopándose en vigor, e sendo comunicadas oficialmente á Comisión Europea (CE) como medidas de transposición da Directiva:

- *Orde ETU/1185/2017, do 21 de novembro, do Ministerio de Enerxía, Turismo e Axenda*

Dixital, pola que se regula a desclasificación dos materiais residuais xerados en instalacións nucleares.

- *Real Decreto 601/2019, do 18 de outubro, sobre xustificación e optimización do uso das radiacións ionizantes para a protección radiolóxica das persoas con ocasión de exposicións médicas.*
- *Real Decreto 732/2019, do 20 de decembro, polo que se modifica o Código Técnico da Edificación, aprobado por Real Decreto 314/2006, do 17 de marzo.*
- *Real Decreto 451/2020, do 10 de marzo, sobre control e recuperación das fontes radioactivas orfas.*
- *Real Decreto 586/2020, do 23 de xuño, relativo á información obrigatoria en caso de emerxencia nuclear ou radiolóxica.*

Por outra banda, as seguintes disposicións, requiridas para levar a cabo a transposición, atópanse en fase de elaboración, polo Ministerio que en cada caso se indica:

- *Proxecto de Real Decreto polo que se aproba o Regulamento sobre protección da saúde contra os riscos derivados da exposición ás radiacións ionizantes.*

Esta disposición derrogará o Real Decreto 783/2001, do 6 de xullo, sobre protección sanitaria contra radiacións ionizantes.

- *Proxecto de Real Decreto polo que se aproba o Regulamento sobre instalacións nucleares e radioactivas, e outras actividades*

relacionadas coa exposición ás radiacións ionizantes.

Esta disposición derrogará o actual Regulamento sobre instalacións nucleares e radioactivas, aprobado por Real Decreto 1836/1999, do 3 de decembro.

- *Proxecto de Real Decreto polo que se modifica o Plan Básico de Emerxencia Nuclear, aprobado por Real Decreto 1546/2004, do 25 de xuño.*
- *Proxecto de Real Decreto polo que se modifica a Directriz básica de planificación de protección civil ante o risco radiolóxico, aprobada por Real Decreto 1564/2010, do 19 de novembro.*
- *Plan estatal contra o radon.*

A aprobación deste Plan precisa que, previamente, entre en vigor o Real Decreto polo que se aproba o Regulamento sobre protección da saúde contra os riscos derivados da exposición ás radiacións ionizantes.

Para finalizar, informa o Goberno que a revisión do mencionado Plan Básico de Emerxencia Nuclear abordarase para a súa plena adecuación á Norma Básica de Protección Civil en canto esta

sexa actualizada e adaptada á Lei 17/2015, do 9 de xullo, do Sistema Nacional de Protección Civil, sen prexuízo da aplicabilidade ás emerxencias desta natureza do Plan Estatal Xeral de Emerxencias, aprobado o pasado 15 de decembro.

A realidade dos motivos do retraso na transposición da Directiva

Máis aló dese listado de xustificacións do Goberno para argumentar o retraso na transposición da Directiva obxecto deste artigo, a realidade é que nun período practicamente de seis anos, a non transposición desta Directiva para a protección contra os perigos derivados da exposición a radiacións ionizantes -entre as que se atopa o gas radon-, supuxo e aínda supón unha importante desprotección e un grave risco para a seguridade e a saúde das persoas traballadoras, especialmente de aquelas que traballan en empresas radicadas en zonas xeográficas de alta incidencia de emisión do gas radon e nas que até o de agora nin se avaliou, nin se identificou, nin se abordou a eliminación dos riscos de exposición a altas concentracións de radon ás que, sen dúbida algunha, está exposta unha boa parte da poboación traballadora, especialmente en territorios como o galego con altos valores de incidencia e niveis de concentración.

Hoxe por hoxe o Estado español e polo tanto tampoco a Galiza, conta cun Plan Estatal e/ou

autonómico fronte ao radon que permita abordar esta problemática mediante unha planificación técnica efectiva das actuacións necesarias para identificar os riscos de exposición en cada lugar de traballo, mediante a realización das medicións correspondentes que

poidan establecer en cada caso os niveis de concentración aos que están sometidas as persoas traballadoras e adoptar as medidas preventivas de mitigación necesarias para eliminar completamente ou situar os índices de exposición cando menos por debaixo dos 300 Bq/m^3 establecidos pola Directiva como límite máximo de exposición.

Resulta urxente e necesario que o Plan estatal fronte o radon obrigue ás empresas ubicadas en áreas

xeográficas con índices altos e medios de concentración deste gas ionizante, e polo tanto susceptible de posuír altos niveis de concentración nas súas instalacións, a realizar as necesarias medicións para determinar os niveis de concentración de gas radon nas súas instalacións no marco do seu plan de prevención de riscos laborais, o que permitirá identificar os niveis de risco e adoptar as medidas preventivas necesarias para minimizar as exposicións dos traballadores/as.

Así mesmo e en concordancia coa normativa marco en materia de prevención de riscos laborais, cumpre que as enfermidades e lesións xeradas pola exposición ao gas radon nos

centros de traballo sexan urxentemente recoñecidas como enfermidades profesionais mediante a súa inclusión no Catálogo de Enfermidades Profesionais, á vez que se establecen e implementan os protocolos clínicos e médicos correspondentes para poder realizar unha vixilancia da saúde efectiva e eficiente en termos de identificación temperá de sintomatoloxías patolóxicas asociadas aos efectos da exposición ao gas radon, para así identificar mellor os riscos e proceder ao inmediato tratamento médico e terapéutico das enfermidades derivadas da exposición. Hoxe por hoxe sabemos que cando menos o 15% das mortes por cancro de pulmón están relacionadas coa exposición ao gas radon.

A estas alturas e máis aló de medias verdades e xustificacións incompletas, a cuestión é que logo de case oito anos de retraso dende a aprobación da *Directiva Europea 2013/59/Euratom, pola que se establecen as normas de seguridade básicas para a protección contra os perigos derivados da exposición a radiacións ionizantes*, segue pendente a súa transposición á lexislación do Estado, expoñendo neste tempo a ducias de milleiros de persoas traballadoras a elevadas concentracións de radon sen o

seu coñecemento e sen a pertinente adopción de medidas eficaces de prevención, por outra parte en moitos casos de sinxela aplicación e de baixo custo para as empresas.

Así as cousas e a tenor dos feitos, informacións e filtracións que se foron producindo ao longo deste dilatado proceso, podemos afirmar que ao noso entender as cuestións que realmente determinaron este inxustificable retraso foron basicamente dúas, a saber:

Por unha banda, a reticencia das patronais empresariais e por ende a dereita políticossocial española que dende o primeiro intre considerou a transposición da Directiva como unha ameaza económica, con posibles importantes repercusións en materia de custos asociados á obrigada avaliación de riscos en relación á exposición ao radon nos seus centros de traballo, o que sen dúbida impulsou (como ten acontecido en moitas outras ocasións e áreas de risco) unha actitude de bloqueo máis ou menos explícita ao procedemento de transposición coa intención de retrasar o mesmo o maior tempo posible, sen importar (como case sempre) as consecuencias para a saúde das persoas traballadoras; e por outra, a falta total de interese na primeira parte do proceso de transposición por parte do Goberno do PP, que identificou a esta Directiva como unha posible e directa ameaza á viabilidade económica das empresas nun momento de recesión económica, ao considerar erroneamente que os custos derivados das medidas a adoptar para eliminar e/ou minimizar a exposición ao gas radon nos

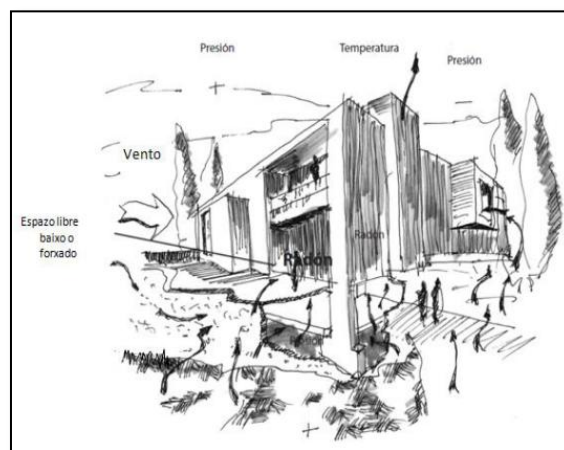
centros de traballo das empresas, tería un custo significativo para as mesmas, supoñendo na práctica unha redución dos seus marxes de beneficio.

Así logo e neste contexto, a estratexia consistiu en “marear a perdiz” e formular a cuestión como un problema sen solución en termos de atribución de responsabilidades competenciais entre as distintas administracións do Estado e incluso das propias CCAA á hora de asumir a xestión directa e operativa para o control e a solución desta problemática mediante o desenvolvemento de modelos de xestión eficiente nesta cuestión.

Consecuencia desta estratexia de bloqueo e dilación para a transposición da Directiva, procedeuse a acentuar e esaxerar a problemática asociada á asunción de competencias en materia de inspección, supervisión e control do risco de exposición ao gas radon, ata tal punto que ao día de hoxe, argumentando que a Inspección de Traballo e Seguridade Social (ITSS) non ten os medios necesarios para facer ese traballo, estas competencias aparecen no borrador como competencia do CSN, organismo que é de todo imposible que poida realizar as funcións que se lle encomendan por falta de persoal, medios e experiencia no eido da prevención de riscos laborais, máis aló de proporcionar dirección, asesoramento técnico ou medición en laboratorio dos niveis de concentración nas probetas proporcionadas.

Actuar deste xeito implica na práctica que a Inspección de Traballo e Seguridade Social

(ITSS) faría unha clara deixazón de funcións na súa obriga e cometido legal de velar pola seguridade e saúde laboral das persoas traballadoras, deixando de feito a transposición da Directiva nunha medida inoperativa e de escasa aplicación en termos de prevención dos riscos laborais asociados á exposición ao gas radon nos lugares de traballo. Circunstancia esta que a bo seguro celebrarán todos aqueles que levan torpedeando a transposición operativa desta Directiva dende os seus inicios, e á que agora parece que se suman os partidos do Goberno tan pouco interesados como están en materia de prevención de riscos laborais.

Así logo esperamos que este infausto borrador do Ministerio se modifique canto antes e a ITSS asuma, como non pode ser doutro xeito, as competencias de prevención de riscos laborais asociadas á exposición ao radon nos centros de traballo, contando para o desenvolvemento do seu traballo coa valiosa colaboración do CSN, laboratorios homologados, departamentos especializados de algunhas universidades, e doutras organizacións e entidades acreditadas para realizar con capacidade e competencia técnica os labores de apoio que a ITSS necesite

para o axeitado desempeño das súas competencias e funcións nesta materia.

Como explica o profesor galego Alberto Ruano, catedrático de Medicina Preventiva e Saúde Pública na Universidade de Santiago de Compostela, todos e todas debemos saber que non existe un nivel seguro de exposición ao gas radon, existindo un risco significativo de desenvolver cancro de pulmón cando hai unha exposición en concentración superior aos 50 Bq/m³, risco que se multiplica cando a persoa é fumadora ao producirse una sinerxia aditiva a partir dos 148 Bq/m³.

Non é baladí que fronte os 300 Bq/m³ de concentración que acepta a Directiva da UE, a OMS insista en que o nivel de referencia desta concentración non debe de subir dos 100 Bq/m³ para poder incidir dun mellor xeito na protección da saúde da poboación. Téñase en conta que se estima que o risco de desenvolver cancro de pulmón por causa da exposición ao radon, incrementase nun 16% por cada 100 Bq/m³ de concentración, existindo unha relación lineal e estatística significativa entre o nivel de concentración de radón e o cancro de pulmón.

Depósito Legal:
C428-2012

Os contidos publicados son responsabilidade exclusiva do Gabinete Técnico Confederal de Saúde Laboral da Confederación Intersindical Galega e non reflicten necesariamente a opinión da "Fundación Estatal para la Prevención de Riesgos Laborales F.S.P."

Edita: Gabinete Técnico Confederal de Saúde Laboral. www.cigsaudelaboral.org